

«РАСЛЫЙМ»

Татарстан Республикасы

мәгариф һәм фән

министры

_____ **И.Г.Һадиуллин**

« ___ » _____ **2022 нче ел**

**Рус телендә белем бирү мәктәпләренең татар укучылары өчен
2023 нче елда туган (татар) әдәбияттан дәүләт йомгаклау аттестациясен
уздыру өчен әзерлек дәрәжәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек
элементларының кодификаторы**

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением
высшего профессионального образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден **МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

Татар әдәбиятыннан эзерлек дәрәжәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторы (алга таба - Кодификатор) – 2023 нче елгы дәүләт йомгаклау аттестациясе эшенә контроль бәяләү материаллары төзү өчен дәүләт йомгаклау аттестациясе эшенең КБМ эчтәлеген билгеләүче документларның берсе.

Кодификаторда Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән дәрәжәләргә, үрнәк белем бирү программасына кертелмәгән эзерлек дәрәжәсе таләпләре чагылыш тапмый.

Бу документ татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшен төзү өчен нигез булып тора, шуна да уку материалын гомумиләштерү һәм системалаштыру принципларыннан гыйбарәт.

I БҮЛЕК. Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган теоретик база һәм әсәрләр исемлеге

1 нче таблица

Бүлек коды	Контроль бәяләү материалының коды	Контроль бәяләү материалларына нигезләнеп бәяләнүче берәмлекләрнең эчтәлеге
1		<i>Әдәбият теориясеннән һәм матур әдәбият әсәрләреннән белешмә</i>
	1.1	Фольклор. Фольклор жанрлары.
	1.2	Әдәби образ.
	1.3	Эчтәлек һәм форма.
	1.4	Әдәби төрләр: проза (эпик төр), лирика, драма; төрара формалардан лиро-эпика. Әдәби жанрлар: хикәя, повесть, роман; лирик шигырь, хикмәт; поэма, баллада, мәсәл; комедия, трагедия, драма.
	1.5	Тема. Проблема. Идея. Автор позициясе. Конфликт. Сюжет һәм сюжет элементлары: экспозиция, төенләнеш, кульминация, чишелеш, эпилог. Сюжеттан тыш элементлар. Композиция. Образлар системасы. Образларның төрләре. Персонаж. Характер. Тип. Автор образы. Лирик герой. Пафос. Сурәтләнгән дөнья (портрет, пейзаж).
	1.6	Әдәби әсәрнең теле. Әдәби әсәрдә тел-сурәтләнү чаралары: лексик чаралар (синоним, омоним, антоним, фразеологизм һ.б.), стилистик чаралар (инверсия, кабатлау, антитеза һ.б.), троплар (чагыштыру, метафора, метонимия, аллегория, эпитет, сынландыру һ.б.).
2		<i>Әдәби әсәрләрдән</i>
	2.1	Г.Тукай. “Туган тел”, “Милли моңнар”, “Пар ат”, “Туган авыл”

		шигырьлэре, “Шүрәле”, “Су анасы” поэмалары, “Исемдә калганнар” автобиографик повесте.
	2.2	М.Гафури. “Урман” шигыре, “Сарыкны кем ашаган?” мәсәле.
	2.3	Г.Ибраһимов. “Яз башы”, “Табигать балалары”, “Алмачуар” хикәялэре.
	2.4	Ф.Әмирхан. “Хәят” повесте (өзеклэр).
	2.5	Г.Исхакый. “Кәжүл читек” хикәясе, “Жан Баевич” комедиясе.
	2.6	Г.Камал. “Беренче театр” комедиясе.
	2.7	Ш.Камал. “Буранда” хикәясе.
	2.8	Һ.Такташ. “Мокамай”, “Ак чәчәклэр” әсәрлэре.
	2.9	Г.Кутуй. “Сагыну” нәсере.
	2.10	М.Жәлил. “Имән”, “Кошчык”, “Катыйльгә”, “Жырларым”, “Кызыл ромашка”, “Вәхшәт” шигырьлэре.
	2.11	Ф.Кәрим. “Кыр казы”, “Ватаным өчен” шигырьлэре.
	2.12	Х.Туфан. “Кемнәр сез?”, “Кайсыгызның кулы жылы?”, “Туган тел турында жырлар” шигырьлэре.
	2.13	С.Хәким. “Колын”, “Бер горурлык хисе, “Башка берни дә кирәкми” шигырьлэре
	2.14	Г.Әпсәләмов. “Ак чәчәклэр” (романнан өзеклэр)
	2.15	Ә.Еники. “Кем жырлады?”, “Әйтелмәгән васыять”, “Матурлык” хикәялэре.
	2.16	А.Гыйләжев. “Жомга көн, кич белән...” повесте (өзеклэр).
	2.17	И.Юзеев. “Гашыйклар тавы” поэмасы.
	2.18	Г.Афзал. “Мыек борам” шигыре.
	2.19	М.Юныс. “Шәмдәлләрдә генә утлар яна” повесте.
	2.20	М.Мәһдиев. “Без – кырык беренче ел балалары” повесте, “Фронтвиклар” (романнан өзеклэр).

	2.21	Ф.Яруллин. “Жилкәннәр жилдә сынала” повесте, “Сез иң гүзәл кеше икәнсез”, “Жыр калдырыйк” шигырьләре.
	2.22	Р.Фәйзуллин. “Минем телем”, “Якты моң” шигырьләре
	2.23	М.Галиев. “Нигез” повесте, “Су буеннан әнкәй кайтып килә” шигыре.
	2.24	М.Әгъләмов. “Каеннар илендә”, “Матурлык минем белән” шигырьләре
	2.25	Р.Вәлиев. “Нигә, әни, нигә картаясың?” шигыре.

II БҮЛЕК. Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган эзерлек дәрәжәсенә таләпләр исемлеге

2 нче таблица

Таләпнең коды	Татар әдәбиятыннан дәүләт йомгаклау аттестациясе эшендә тикшерелә торган эзерлек дәрәжәсенә таләпләр
1	<i>Белергә / аңларга</i>
1.1	Тәкъдим ителгән әсәрләрнең эчтәлеген һәм әсәргә анализ ясау юлларын.
1.2	Тәкъдим ителгән авторларның тормыш һәм иҗат биографиясен.
1.3	Төп теоретик төшенчәләрне.
2	<i>Эшли белергә</i>
2.1.	Әсәрнең эчтәлеген аңлата белергә.
2.2.	Әдәби әсәрне анализлый белергә: әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып алырга, әсәрнең темасын, идеясен, автор күтәргән проблемаларны дөрәс билгеләргә, геройга характеристика бирергә, әсәрнең сюжет-композиция үзенчәлекләрен, әсәрдә кулланылган тел-сурәтләү чараларын билгеләргә.
2.3.	Әдәби текстка төр һәм жанр үзенчәлекләреннән чыгып анализ ясый белергә, геройларга характеристика бирә белергә.
2.4.	Әдәби әсәрләрне чагыштыра белергә.
2.5.	Әсәрдә автор позициясен, автор стилинең үзенчәлеген, кулланылган тел-сурәтләү чараларының төрләрен, функцияләрен, әдәби алымнарны билгели алырга.
2.6.	Үз мөнәсәбәтен нигезле итеп дәлилли алырга.
2.7.	Укылган әсәргә карата үз мөнәсәбәтен язма формада бирә алырга.
3.	<i>Алган белем һәм күнекмәләрне гамәли эштә һәм көндәлек тормышта куллану</i>
3.1.	Татар теленең әдәби нормаларына таянып, эзлекле текст язарга.
3.2.	Әңгәмә һәм бәхәсләрдә катнашырга.